

Alkuperäisartikkeli

Jälkineuvostoliittolaista julmaa optimismia: Keskiaasialaisen siirtolaistyövoiman uusintamisesta

Anni Kangas, yhteiskuntatieteiden tohtori, yliopistonlehtori, johtamisen ja talouden tiedekunta, Tampereen yliopisto

Abstrakti

Artikkeli tarkastelee siirtolaistyövoiman sosiaalista tai yhteiskunnallista uusintamista jälkineuvostoliittolaisen poliittisen talouden kontekstissa. Venäjä on ollut vuosia yksi merkittävimmistä siirtolaisista vastaanottavista valtioista maailmassa. Keski-Aasian valtioiden taloudet ovat puolestaan huomattavan riippuvaisia Venäjällä työskentelevien siirtolaisten rahalahetyksistä. Ennen Venäjän hyökkäystä Ukraina helmikuussa 2022 Venäjän suurkaupunkien ja Keski-Aasian välillä kulki yksi maailman vilkkaimmista siirtolaisväylistä. Artikkelit tuo esiin, millaiset yhteiskunnallisen uusintamisen, huolenpidon ja hoivan käytännöt ovat pitäneet yllä tätä liikettä ja näin uusintaneet myös globaalisti ja alueellisesti eriytyneitä työvoimareserviä. Tutkimusaineisto koostuu Pietarissa ja Moskovassa työskentelevien keskiaasialaistaustaisten siirtotyöläisten päiväkirjamerkinnöistä. Analyysi osoittaa, kuinka vaurautta tuotetaan Venäjän suurkaupungeissa rodullistamalla, luokkaistamalla, sukupuolittamalla ja riistämällä siirtolaisten työtä. Samalla siirtolaisuuteen liitetty lupaus paremmasta elämästä muuttuu jälkineuvostoliittolaiseksi julmaksi optimismiksi.

Avainsanat: työvoima, yhteiskunnallinen uusintaminen, Keski-Aasia, siirtolaisuus, kansainvälinen poliittinen talous

<https://doi.org/10.51810/pt.112250>

Johdanto

Venäjälle Keski-Aasiasta suuntautuva siirtolaisväylä on ollut yksi maailman vilkkaimmista. Sitä pitkin on kulkenut säännöllisesti miljoonia työtä etsiviä ihmisiä. Keskiaasialaisella liikkuvalla työvoimalla on ollut merkittävä rooli Venäjän taloudessa – erityisesti rakennustyömailla, vähittäiskaupassa, ravintoloissa, puhtaanapitoalalla sekä maataloudessa (esim. Ryazantsev 2016). Ennen hyökkäystään Ukrainaan helmikuussa 2022 Venäjä sijoittui vuodesta toiseen siirtolaisia eniten vastaanottavien maiden joukkoon Yhdysvaltojen, Saksan, Yhdistyneiden arabiemiirikuntien ja Yhdistyneiden kuningaskuntien rinnalle (IOM 2019, 26). Keski-Aasian valtioista erityisesti Kirgistan ja Tadžikistan ovat olleet huomattavan riippuvaisia siirtolaisten rahan-siirroista, jotka vuonna 2020 muodostivat 27–31 %:a niiden bruttokansantuotteista (Maailmanpankki n.d.).

Keski-Aasiasta Venäjälle johtavaa siirtolaisväylää kuljetaan usein edestakaisin, mikä lisää sen vilkkautta. Kirgistanin, Tadžikistanin ja Uzbekistanin kansalaiset saavat oleskella Venäjällä 90 päivää viisumivapaasti. Tämän jälkeen heidän on poistuttava maasta ainakin hetkellisesti. Monet palaavat. ”Dušanbessa [Tadžikistanin pääkaupungissa] saattaa joskus tuntua siltä kuin koko väestö olisi liikkeessä”, kirjoittavat Malika Bahovadinova ja Isaac Scarborough (2018, 8–9; ks. myös IOM 2015). Venäjän hyökkäys Ukrainaan ja sodan kiihtyminen helmikuussa 2022 on kuitenkin tuonut epävakautta ihmisten liikkumiseen. Uzbekistanilaisten viranomaislähteiden mukaan 50 000 siirtolaista palasi Venäjältä maaliskuussa 2022 vaikeutuneiden työnsaantimahdollisuuksien ja ruflan kurssin heikentymisen vuoksi (Gazeta.uz 2022). Viimeistellessäni tätä artikkelia elokuussa 2022 uzbekistanilaiset uutiset kertoivat taas Venäjälle suuntaavien siirtotyöläisten määrän kasvusta (Kun.uz 2022).

Alueellinen ja globaali nivoutuvat keskiaasialaisen työvoiman liikkeessä toisiinsa. Onhan siirtolaistyövoima keskeinen osa maailmantaloudessa tapahtuvaa voitontavoittelua (esim. Castells 1975). Kyse on suuresta ihmisjoukosta, jolle maksetaan matalaa palkkaa, jonka odotetaan työskentelevän ”joustavasti” ja jonka liikkumista kansallisvaltioiden rajojen yli kontrolloidaan. Kansainvälisen työjärjestön ILO:n mukaan vuonna 2021 globaali siirtolaistyövoima koostui 169 miljoonasta ihmisestä (ILO 2021). Tutkin

tässä artikkelissa sitä, mikä mahdollistaa siirtolaistyövoiman liikkeen Venäjän suurkaupunkien ja Keski-Aasian välillä. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys on yhteiskunnallisen tai sosiaalisen uusintamisen teoria. Uusintaminen viittaa sen yhteydessä päivittäiseen ja ylisukupolviseen huolenpitoon, joka samalla tuottaa ja vahvistaa eriytynyttä työvoimaa sekä sen taustalla olevia luokka- ja yhteiskuntasuhteita (esim. Ferguson ja McNally 2014). Tutkimuksen aineisto koostuu keskiaasialaistaustaisten, Venäjällä työskentelevien henkilöiden päiväkirjamerkinnöistä. Kysyn aineistolta, millaisten yhteiskunnallisen uusintamisen käytäntöjen seurauksena Venäjän suurkaupungeissa on ollut tarjolla halpaa ja helposti hyväksikäytettävää työvoimaa. Miksi tämä yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti kestävä oravanpyörä ei lakkaa liikkumasta?

Tutkimuksen tuloksena esitän, että siirtolaisuuden oravanpyörän polttoaineena toimii jälkineuvostoliittolainen *julma optimismi*. Se selittää, miksi laajat ihmisjoukot tavoittelevat unelmia, joista tulee este ei ainoastaan heidän vaan myös heidän yhteisöjensä kukoistukselle. Julman optimismin käsite ammentaa Lauren Berlantin (2011) analyyseistä, mutta analysoimalla päiväkirjamerkintöjä pyrin tarkentamaan sitä tämän erityisen kontekstin poliittis-taloudellisiin ristiriitoihin.

Aineistot, menetelmät ja teoreettinen viitekehys

Tutkimuksen aineisto koostuu 10 keskiaasialaistaustaisen, Venäjälle tavalla tai toisella työn perässä tulleen henkilön päiväkirjamerkinnöistä. Keräsin aineistoa päiväkirjamenetelmällä kevään 2020 ja syksyn 2021 aikana koronapandemian peruttua suunnitellut haastattelumatkat Venäjälle ja Keski-Aasiaan. Kirjoittajat kirjoittivat päiväkirjamerkintänsä venäjäksi tai uzbekiksi. Uzbekin kielellä kirjoitetut tekstit käännettiin analyysejä varten englanniksi. Osallistujat kirjoittivat päiväkirjaa lähes päivittäin, osa kahden viikon ja osa yli kahden kuukauden ajan. Ennen kirjoitustyöhön ryhtymistä jaoin kirjoittajille ohjeet siitä, mihin tarkoitukseen ja mistä teemoista aineistoa kerätään. Tämän ohessa keskustelimme heidän oikeuksistaan tutkimushankkeessa. Kirjoittajat ovat olleet tietoisia siitä, että heidän kirjoittamiaan tekstejä hyödynnetään tutkimuksessa ja että niitä julkaistaan tieteellisillä foorumeilla. Koska akateemisella

tutkimuksella on omanlaisensa poliittinen talous, kirjoittajat saivat työstään palkkaa. Tässä artikkelissa hyödynnän erityisesti viiden kirjoittajan tekstejä. He esiintyvät salanimillä Chinara, Elmira, Feruza, Irfan ja Leila.

Vaikka päiväkirjat valikoituivat aineistonkeruumenetelmäksi osin pakon sanelemana, menetelmä osoittautui hedelmälliseksi kansainvälisen poliittisen talouden ja yhteiskunnallisen uusintamisen tutkimuksen kannalta. Se mahdollisti arkipäivän uusintavien käytäntöjen sekä tutkimuksen ”kohteiden” toimijuuden tuomisen esiin toisin kuin esimerkiksi aiemmin hyödyntämäni haastattelu- ja kyselylomakemenetelmät. Päiväkirjoja voidaankin pitää kollaboratiivisena, voimaannuttavana ja feministisenä aineistonkeruumenetelmänä (esim. Meth 2003, 196–197; Linn 2021). Väite päiväkirjoista voimaannuttavana menetelmänä saa tukea kirjoittajien pohdinnoista, joissa he reflektoivat osallistumisestaan tutkimukseen. Menetelmän kollaboratiivisuus puolestaan näkyy siinä, että pyrin päästämään kirjoittajat ääneen yhteiskunnallisen uusintamisen käytäntöjen kuvauksessa. Asetelma ei silti ole tasa-vertainen: kyse on akateemisesta tekstistä, jossa olen tutkijana tehnyt päätökset siitä, mitkä katkelmat päiväkirjoista ansaitsevat erityistä huomiota ja millaisiin teoreettisiin yhteyksiin ne asettuvat. Artikkelini onkin eräänlainen punos tai letti, jossa päiväkirjakatkelmat ja akateemisen maailman käsitteelliset ja teoreettiset keskustelut kietoutuvat toisiinsa (kansainvälisen poliittisen talouden tutkimuksesta letittäminenä, ks. Kangas ym., tulossa).

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys – yksi sen säikeistä – on yhteiskunnallisen tai sosiaalisen uusintamisen teoria (*social reproduction theory*). Yhteiskunnallinen uusintaminen viittaa käytäntöihin, joiden kautta eriytynyttä työvoimaa sekä sen taustalla olevia luokka- ja yhteiskuntasuhteita tuotetaan ja vahvistetaan (esim. Ferguson ja McNally 2014). Käytännöt ovat sekä päivittäisiä että ylisukupolvaisia ja vaikutuksiltaan samaan aikaan globaaleja ja intii-mejä: yhteiskunnallinen uusintaminen ulottuu kapitalististen yhteiskuntasuhteiden vahvistamisesta sellaisiin arkipäivän toimintoihin, joiden usein ajatellaan olevan palkkatyön ja pääoman välisen suhteen ulkopuolella (Norton ja Katz 2017; Shah ja Lerche 2020). Tithi Bhattacharya pohtii yhteiskunnallisen uusintamisen roolia seuraavasti:

Jos työläisen työ tuottaa kaiken vaurauden yhteiskunnassa, kuka tuottaa työläisen? Mikä rooli aamiaisella oli hänen valmiudessaan tehdä työtä? Entä hyvin nukuttu yö? – Eikö myös hänen saamansa koulutus 'tuota' hänet tekemällä hänet työllistämiskelpoiseksi? Entä julkinen liikenne, joka toi hänet töihin, tai puistot ja kirjastot, jotka tarjoavat virkistytymismahdollisuuksia, jotta hän voi uudistua palatakseen, taas, töihin? (Bhattacharya 2017, 1–2.)

Bhattacharyan kysymykset muistuttavat, että yhteiskunnallinen uusintaminen mahdollistaa työnteon ja sitä kautta yhteiskunnallisen vaurauden. Siihen lukeutuvat sellaiset hoivaavat käytännöt, kuten uusien sukupolvien biologinen tuottaminen, intiimi- ja perhesiteitä vahvistavat emotionaaliset käytännöt, yhteisöllinen huolenpito, yhteisöjen luominen ja ylläpitäminen sekä kulttuurien, ideologioiden ja tapojen vahvistaminen ja siirtäminen sukupolvilta toisille (Hoskyns ja Rai 2007, 300; Fortunati 1981/2007; Power 2004). Niiden ansiosta siirtolaiset saapuvat kuukaudesta toiseen Keski-Aasiasta Venäjälle ja päivästä toiseen työpaikoilleen Pietarissa ja Moskovassa. He ovat valmiita ja kyvykkäitä työskentelemään rakennustyömailla, ruokakaupoissa, kauneushoitoloissa tai kadunlakaisijoina.

Yhteiskunnallinen uusintaminen on ristiriitaista. Kansainvälisen poliittisen talouden analyyseissä kapitalismi ymmärretään sisäisesti ristiriitaiseksi ja samaan aikaan ristiriidoista elinvoimansa ammentavaksi. Ristiriitaisuus luonnehtii näin ollen myös yhteiskunnallista uusintamista: sen käytännöt takaavat kapitalististen yhteiskuntasuhteiden jatkuvuuden mutta rakentavat samalla olosuhteita ja mahdollisuuksia sen murtamiselle (Norton ja Katz 2017; ks. myös Fraser 2016).

Tutkin artikkelissa siirtolaistyövoiman yhteiskunnallista uusintamista jälkineuvostoliittolaisessa kontekstissa. Jälkineuvostoliittolaisuuden käsite ei ole ongelmaton (ks. esim. Kolárová 2014; Drozdowski 2021). Sen on väitetty ylikorostavan neuvostokokemusta Keski-Aasian yhteiskuntien analyysissä (esim. Alff ym. 2021). Käytänkin käsitettä tunnistaen, että niiden poliittis-taloudelliseen asemaan ovat vaikuttaneet niin Neuvostoliiton hajoamisen jälkeiset uusliberaalit talousuudistukset kuin myös Keski-Aasian alueen rooli imperiumien välisen kamppailun ”suuressa pelissä”. Lisäksi tapani hyödyntää käsitettä analyysissä huomioi sekä Venäjän imperiumin että Neuvostoliiton

kolonialistisen luonteen (Koplatadze 2019). Jälkineuvostoliittolaisuuden tarkasteleminen sen kolonialistisessa kontekstissa tarkoittaa myös venäläisen yhteiskunnan tutkimuksesta ammentavien ja sen erityislaatuista korostavien käsitteiden syrjäyttämistä (*decentering*) tutkimusta keskeisesti jäsentävinä työkaluina (ks. myös Reeves 2013, 520).

Hyödynnän Berlantin julman optimismin käsitettä jäsentämään analyysiä yhteiskunnallisesta uusintamisesta ristiriitojen kenttänä. Julmassa optimismissä on kyse yhteiskunnan jäsenten takertumisesta unelmiin, joiden tavoitteleminen on heille haitallista. Kuten Marja-Liisa Trux (2013, 129) kirjoittaa: ”Vaikka neoliberali yhteiskunta haalistaa fantasiat, prekaareihin olosuhteisiin pakotetut ihmiset takertuvat optimistisiin unelmiin, jotka eivät toimi käytännössä. Tällöin he ovat julmia itselleen.” Julman optimismin käsite on Berlantille (2011, 37) poliittistaloudellisen analyysin väline. Hän painottaa, että ”poliittisen talouden ilmauksen täytyy kulkea julmaa – optimismia koskevien analyysiemme läpi.” Berlantin tarkastelussa käsite kiinnittyy sotien jälkeisen ajan uusliberalismiin pääasiassa yhdysvaltalaisessa kontekstissa. Keski-Aasiasta Venäjälle suuntautuvan siirtolaistyövoiman yhteiskunnallisen uusintamisen ymmärtäminen kuitenkin edellyttää sen ristiriitojen tarkastelemista jälkineuvostoliittolaisessa poliittisen talouden kontekstissa. Kuvaan analyysiosiossa jälkineuvostoliittolaisen julman optimismin ristiriitoja neljän päiväkirja-aineistosta tunnistamani poliittistaloudellisen teeman kautta. Nämä teemat ovat 1) osattomuuden kolonialistinen historia, 2) laillisen ja laittoman taitokset, 3) rasismi ja rodullistettu kapitalismi sekä 4) hoivan ulkoistaminen. Teemojen käsittelyn kautta tuon esiin, kuinka hoivaavat käytännöt tekevät elämästä siedettävää – hetkellisesti jopa nautinnollista – mutta ristiriitaisesti uusintavat samalla siirtolaistyövoiman prekaaria asemaa.

Osattomuuden kolonialistinen historia

Suurin osa Keski-Aasiasta Venäjälle suuntaavista siirtolaisista tekee matkan pakottamatta – ikään kuin omasta tahdostaan. Yksilötason päätökset nivoutuvat kuitenkin osaksi osattomaksi tekemisen historiaa. Tämä jättää unelmiaan tavoitteleville ja erilaisiin odotuksiin vastaaville yksilöille vähän vaihtoehtoja. Juuri tästä on kyse julmassa optimismissä: päiväkirjojen kirjoittajat

suuntautuvat toiminnassaan kohti parempaa aikaa, joka ei kuitenkaan koskaan näytä tulevan. Elmira pohtii asemaansa ei-kansalaisena Venäjällä seuraavasti:

Jotenkin Venäjä ei ole koskaan hyväksynyt minua. Ehkä se vaan on kohtaloni. En tiedä, ehkä olen vain epäonninen. Haluaisin palata kotiin. Mielestäni siellä on parempi olla. Jopa ilman rahaa. Ruoho on aidan takana vihreämpää. Tämä sanonta tulee usein mieleeni.

[Hän muistelee kotiaan Kirgistanissa.] Meillä on Kirgistanissa aika iso puutarha: siellä on vihanneksia, omenoita, aprikooseja, kirsikoita, perunoita, maissia, mansikoita. Kaikki on tosi herkullista. Venäjällä hedelmät eivät ole kovin maukkaita.

Osattomaksi tekemisen historia kiinnittyy jälkineuvostoliittolaisen kolonialismin perintöön. Keski-Aasian valtiot ovat köyhiä. Kirgistanissa 25 % väestöstä eli vuonna 2020 kansallisen köyhyysrajan alapuolella (Aasian kehityspankki n.d.). Valtioiden julkiset taloudet ovat olleet voimakkaan riippuvaisia työvoiman liikkeestä Venäjälle ja sieltä tehdystä rahalähetyksistä (Maailmanpankki n.d.; ks, myös Virkkunen ja Fryer 2015). Päiväkirjoissa optimismia edustavatkin hetket, jolloin kirjoittajat kertovat lähettäneensä rahaa kotiin. Leila kirjoittaa: ”Lähetin kotiin 300 dollaria. Pidän hyvää huolta perheestäni. Pihaamme on laitettu kuntoon, ja huolehdin siitä, että lapseni pystyvät opiskelemaan hyvin koulussa.”

Venäjän imperiumissa resurssiperiferian status kytki Keski-Aasiaa osaksi kolonialistisia ja ekstraktivistisia suhteita (esim. Kamp 2006, 25–27). Neuvostoaikana keskiaasialainen puuvilla nivoutui pyrkimykseen kohottaa neuvostokansalaisten elintasoja ja tarjota heille uudenlaisia kulutustuotteita. Tuotanto pysyi pitkälle alkutuotannon kaltaisena, mutta Keski-Aasia teollistui joissain määrin. Teollistuminen perustui rodullistetuille hierarkioille: tuotantolaitoksiin rekrytoitiin paikallisväestön sijaan venäjänkielistä työvoimaa. Paikalliset jatkoivat työskentelyä maaseudulla työvoimaintensiivisen puuvillanviljelyn parissa, johon kohdistuvat tehokkuusvaatimukset rasittivat merkittävästi myös ympäristöä (Kalinovsky 2018).

Neuvostoliiton hajottua osattomuuden historiaan alettiin kirjoittaa uutta lukua. Itsenäistyttyään vuonna 1991 Keski-Aasian valtiot ryhtyivät liberalisoimaan talouksiaan. Alkoi liike kohti kapitalismia (esim. Appel ja Orenstein 2016).

Osassa Keski-Aasiaa uudistukset olivat maltillisempia. Osa alueen valtioista taas omaksui talouspoliittisen linjan, jota on perusteltua kutsua uusliberaaliksi. Suunnitelmatalouden rauniot muuttuivat saalismaaksi, jolla ulkomaalaiset pankit ja korporaatiot sekä paikalliset eliitit pyrkivät tekemään voittoja (Sanghera ja Satybaldieva 2021, 4). Päiväkirjamerkinnöissä finanssikapitalismin jäljet näkyvät esimerkiksi viittauksissa lainoihin ja velkoihin, joiden avulla on tavoiteltu unelmia, joita ei kuitenkaan saada maksettua. Ne ovat tunnistettavissa kertomuksissa menetetyistä kodeista ja pelloista.

Otin riskin ja tulini tänne. Olemme tavallisia ihmisiä. Mieheni sairastui ja on nyt Kirgistanissa. Hän on automekaanikko. Ennen meillä oli rahaa. Hän korjasi vanhoja autoja ja möi ne sitten hyvään hintaan. Toi autoja maahan ja möi edelleen. – – Rakensimme talonkin. Sellainen on minun kohtaloni. Itken kuin hullu, silmät eivät osaa lopettaa. Itkiessäni ajattelen kaikenlaista, lapsia, rahaa. – – Lapsia harmittaa, kun teen niin paljon töitä, että heille ei jää aikaa. Mutta olemme edelleen veloissa. Luulin, että olimme saaneet ne maksettua, mutta sitten tulikin uusia. (Elmira)

Äiti joutui leikkaukseen. En voi pyytää heiltä lisää rahaa. He ovat veloissa ja joutuvat lainaamaan lisää naapureilta. (Leila)

Päiväkirjojen kirjoittajille seuraavien sukupolvien hoivaaminen näyttäytyy keinona katkaista osattomuuden historia. He näkevät vaivaa valmistaakseen lapsiaan parempaan tulevaisuuteen. Tulevaisuuteen liittyvää optimismia varjostaa kuitenkin se, että siirtolaisten kohdalla lasten kouluttaminen edellyttää merkittäviä ajallisia ja taloudellisia panostuksia. Venäjän maksuttomaan esi- ja perusopetukseen ei keskiaasialaisten siirtolaisten lapsilla aina ole asiaa:

Aamulla ennen töihin menoa vien lapseni lastentarhaan. Minun pitää kiirehtiä, sillä lastentarha on kaukana kodistamme. Etsimme kauan halpaa yksityistä tarhaa ja löysimme tämän, joka on kaukana. Kotimme lähellä olisi julkisia päiväkoteja, mutta siirtolaisten lapset eivät pääse niihin. Meidän ei ole helppoa kattaa tämänkään päiväkodin kuluja, mutta ajattelimme eniten lasten tulevaisuutta. (Irfan)

Osattomuuden historialla on sukupuolittunut ulottuvuus. Elmira kuvaa siirtolaisuutta yrityksenä katkaista osattomuuden historian uusiutuminen tyttärensä kohdalla. Neuvostoliiton hajottua koulutus muuttui Keski-Aasian maissa osin maksulliseksi ja huonommin saavutettavaksi (esim. Sanghera ja Satyaldieva 2021). Elmira harmittelee sitä, että tyttären koulunkäyntiin Kirgistanissa ei panostettu. Tyttären tulevaisuudeksi ajateltiin naimisiin meneminen. ”Menin itse naimisiin 17-vuotiaana, joten tunnen tuskan”, hän kirjoittaa. Osattomuuden historiasta johtuen oravanpyörää ei ole helppoa pysäyttää. Unelmat lasten paremmasta tulevaisuudesta pitävät yllä liikettä Venäjälle, mutta unelmien toteutuminen tuntuu karkaavan kauemmaksi. Elmira jatkaa:

Taloudellisen tilanteemme takia en ole onnistunut kouluttamaan tyttärentäni. Enkä pysty auttamaan lapsiani läksyissä. Taitoni eivät riitä. He jäävät jälkeen luokkakavereistaan. Tytär haluaisi opetella venäjää mutta ei osaa sitä kunnolla ja arkailee sen puhumista. Pelkään, että hän ei tule sen takia toimeen luokkakavereidensa kanssa. En ole hyvä äiti, en pysty huolehtimaan lapsistani kunnolla. – – Haaveilen erilaisista asuista, joihin haluaisin vaatetta heidät. Mutta eihän kaikki, mistä haaveilee, toteudu. – – Olisin halunnut, että tyttärestäni tulee lääkäri. Mutta kaikkialla vaaditaan rahaa. Korruptiota on joka puolella. – – Viime aikoina olen itkeskellyt usein. – – Luulin, että täällä olisi parempaa [kuin kotimaassa], mutta ei ole. Vaikka olisi töitä, huonolla palkalla. – – Haluaisin lähettää lapset takaisin Kirgistaniin.

Keskiaasialaista siirtolaisuutta tarkastelevassa tutkimuskirjallisuudessa toistuu väite, jonka mukaan yksi pääasiallisista siirtolaisten liikettä ylläpitävistä syistä on pyrkimys kerätä rahaa häihin (ks. esim. Borisova 2021). Feruza kirjoittaa: ”Minulla on suuria suunnitelmia häiden varalle. Jos luoja suo, naitan poikani. Jos luoja suo, hän antaa minulle fiksun miniän.” Katkelma häistä Leilan päiväkirjassa tuo esiin osattomuuden historian sukupuolittuneisuutta (vrt. Elias ja Rai 2019, 203):

Olen säilyttänyt kourallisen kultakoruja tyttärentäni häihin, kappioiksi. Olen myös ostanut kolme lehmää ja kaksi lammasta. Lehmämme poikii pian. Haluaisin ostaa neljä tai viisi lehmää lisää ja maata riittävästi tyttärilleni.

Sitten minun pitää rakentaa pojalleni erillinen talo. Mieheni, idiootti juoppo, sanoo, ettei anna meille taloa. Kiittämätön paskiainen! – Rakensin talon ihan itse, jotta tyttärenti pääsisivät naimisiin. Mieheni oli loistava maanviljelijä ennen kuin hän alkoi liikkua muutaman juopon kanssa. Nyt hänkin on juoppo. Menetimme peltomme. Minä huolehdin kaikesta: kodista, lapsista, työstä, ruoasta. – Kun lähdin tänne he [viittaa ilmeisesti paikallisyhteisöön] tuomitsivat minut. Nyt lähes päivittäin joku naapuri tai mieheni sukulainen soittaa kysyäkseen, olisiko heillekin täällä töitä.

Leilan siirtolaisuutta Uzbekistanista Venäjälle on motivoinut heteronormatiiviseen avioliittoon liittyvän uusintasopimuksen särkyminen (vrt. Dowling 2020). Hänen tarinansa alkoholisoituneesta miehestä muistuttaa Berlantin esiin nostamaa kysymystä siitä, miksi ihmiset jatkavat konventionaalisten hyvän elämän mallien tavoittelua, vaikka juuri ne näyttävät tuovan heidän elämäänsä epäonnea (Berlant 2011, 45). Huonoista kokemuksistaan huolimatta Leila on tullut Moskovaan töihin mahdollistaakseen patriarkaalisen avioliittoinstituution ja siihen liittyvän sukupuolittuneen osattomuuden jatkuvuuden myös lastensa kohdalla.

Laillisen ja laittoman taitokset

Hetkittäin Leilan suhdetta Moskovaan luonnehtii optimisismi. ”Moskovassa ihminen on vapaa. Hän saa pukeutua kuten haluaa, syödä, mitä haluaa”, Leila kirjoittaa 20. heinäkuuta 2020. Hän jatkaa: ”Moskovassa ei ole tylsää. Elämä on ihanaa. Haluaisin olla Moskovan kansalainen ja asua täällä lasteni kanssa. Wow! Se olisi hienoa! Sanoisin, että Putin on presidenttini!” Kaupunki on fantasia, joka sysää hänet lähemmäs *jotain* tyydyttävää (Berlant 2011, 1–2). Seuraavana päivänä fantasia Moskovasta vapauden kaupunkina murtuu. Koska Leilalla ei ole dokumentteja, jotka tekisivät hänen oleskelustaan Moskovassa laillista, hän piilottelee asunnossaan kolme tuntia poliisin varoitettua vuokraemäntää tarkastuksista. Matkalla töihin hän kohtaa muukalaisvihaa: ”Venäläiset vihaavat meitä, he kutsuvat meitä mustiksi.

Uzbekistanissa meitä kutsutaan työläisiksi. Kaikki vihaavat meitä.”

Leilan kokemus liittyy John Roundin ja Irina Kuznetsovan (2016, 1017) *kaupunginlaajuiseksi poikkeustilaksi* nimeämään ilmiöön. Lakeihin ja säädöksiin liittyvät hallintamekanismit sysäävät siirtolaiset laillisen järjestyksen taitoksiin. Tämä tekee heistä helposti hyväksikäytettävää työvoimaa. Laillisen ja laittoman taitoksissa toimii omanlaisensa poliittinen talous. Alueellisen työvoiman liikkuminen entisistä neuvostotasavalloista Venäjälle on helppoa. Euraasian talousunionin kansalaisina kirgiisit voivat saapua Venäjälle ilman viisumia ja työskennellä ilman työlupaa. Uzbekit ja tadzikit voivat puolestaan saapua Venäjälle ilman viisumia ja viipyä maassa 90 päivän ajan. Asuakseen ja työskennelläkseen Venäjällä laillisesti he tarvitsevat sekä asumisluvan että työlisenssin (*patent*), jotka on hankittava 30 päivän kuluessa.

Käytännössä laillisen statuksen ylläpitäminen on hankalaa. Pelkkä työlisenssin hankkiminen maksaa noin 350–400 euroa, mikä vastaa noin kahden kuukauden keskipalkkaa Uzbekistanissa, Tadžikistanissa ja Kirgistanissa (CIS Stat n.d.). Moskovassa ja Pietarissa työskennellessään päiväkirjojen kirjoittajat ansaitsevat 390–500 euroa kuukaudessa. Satunnaisten lisätöiden kanssa kuukausitulot saattavat nousta lähelle 650 euroa, joka on alle puolet moskovalaisten keskimääräisistä kuukausituloista (Interfax 2021). Työtä muille siirtolaisille välittävä Chinara kirjoittaa: ”Supermarketin päällikkö Nikolai soitti. Hän tarvitsee työntekijöitä. Päivä- ja yövuoroihin, 32 000 ruplaa (400 euroa) kuukaudessa.” Elmira löytää päiväkirjan kirjoittamisen aikana työtä talonmiehenä. Työskentelystä kuutena päivänä viikossa maksetaan 23 000 ruplaa kuussa eli noin 290 euroa kirjoitusajankohdan ruplan kurssilla lasketuna. Esimerkit tuovat esiin, että palkat ovat matalat ja laillisen statuksen ylläpitäminen suhteessa niihin huomattavan kallista. Pitääkseen työlisenssin voimassa – pysyäkseen ”laillisenä” – siirtolaistaustaisen työntekijän tulee lisäksi suorittaa veroviranomaisille kuukausimaksu. Suuruus riippuu sektorista, jolla henkilö työskentelee. Moskovalaisessa kauneussalongissa työskentelevän kuukausimaksu oli vuoden 2022 alussa 5045 ruplaa eli 58 euroa (FNS Rossii n.d.) riippumatta toteutuneista kuukausituloista. Koska työnantajat ovat valmiita palkkaamaan myös ”joustavaa” epävirallista työvoimaa, maksujen jättäminen maksamatta on joskus kannattavaa.

Aikaisemmassa tutkimuksessa on osoitettu, että merkittävä osa työn perässä Venäjälle saapuvista keskiaasialaisista työskentelee epävirallisesti.

Tämä tarkoittaa työn tekemistä ilman voimassa olevaa työlisenssiä tai asumiseen liittyvän rekisteröitymisen epätarkkuuksia (esim. Heusala ja Aitamurto 2016). Joissain tapauksissa toimeentulon hankkiminen on palkkatyön ulkopuolista: päiväkirjoja kirjoittaneet kertovat työskentelystä ruokaa vastaan tai vaikkapa tulojen hankkimisesta metallien keräämisellä ja niiden myymisellä.

Venäjän lainsäädäntö edellyttää maassa väliaikaisesti oleskelevia rekisteröitymään eli ilmoittamaan viranomaisille asuinpaikkansa ja -osoitteensa. Koska asuminen on Moskovassa huomattavan kallista, yhteiskunnallisen uusintamisen käytäntöihin kuuluvat verkostot, joiden kautta saavutettavan hintaisia asuntoja on mahdollista löytää. Irfan kertoo päiväkirjassaan, kuinka hän onnistuu ystäviensä avustuksella löytämään perheelleen edullisen yhden huoneen asunnon 30 000 ruplalla (noin 375 euroa). Lailliset vuokramarkkinat ovat monien saavuttamattomissa, joten siirtolaiset majoittuvat myös viranomaisille näkymättömiin kohteisiin: rakennustyömaille tuotuihin parakeihin, junanvaunuihin tai asuntoihin, joissa asuu säädöksiä huomattavasti suurempi ihmisjoukko tai jotka ovat pitkäaikaiseen asumiseen sopimattomia. Leila kertoo asunnostaan Moskovassa seuraavasti:

Meitä asuu samassa asunnossa kymmenen ihmistä. Meidän huoneessamme asuu neljä naista, toisessa kolme miestä, ja vuokraemäntä asuu miehensä kanssa keittiössä. Heidän tyttärensä asuu myös kotona. Hän on rakentanut itselleen huoneen parvekkeelle. – – Huoneemme on pieni, samankokoinen kuin kylpyhuoneeni Uzbekistanissa! Maksan asumisesta 4 500 ruplaa (59 euroa) kuussa, ja siivoamme koko huoneiston vuorollamme huolellisesti. Pidämme oman huoneemme siistinä: joka aamu ennen töihin menoa tuuletamme sen. Meillä ei ole paljoa tavaraa, ja tärkeintä on saada olla rauhassa. Täällä paikalliset poliisit jättävät meidät rauhaan. Naapureita ei ole, ja vaikka olisikin, oivamme on vaikea huomata.

Muutaman päivän päästä rauha kuitenkin rikkoutuu hetkeksi: ”Paikallinen poliisi on varoittanut vuokraemäntää ratsiasta. Istumme huoneessamme, eikä kukaan saa mennä ulos.”

Näissä laillisuuden ja laittomuuden taitoskohdissa toimii omanlaisensa jälki-neuvostoliittolainen poliittinen talous. Yhtäältä ihmiset osoittavat huolenpitoa

toisiaan kohtaan auttamalla asuntojen etsimisessä. Samaan aikaan välittäjät tavoittelevat taloudellista hyötyä tarjoamalla siirtolaisille palveluksiaan, kuten mahdollisuutta rekisteröityä viralliselta vaikuttavaan mutta todellisen asuinpaikan kannalta fiktiiviseen osoitteeseen. Irfan arvioi välikäsien toimintaa laillisuuden ja laittomuuden välimaastossa hieman ironisesti:

Välittäjät ovat hyviä ihmisiä. He ovat apunamme rekisteröitymisessä, tai jotkut kääntyvät heidän puoleensa vaikka asumislupa-asioissa. On paljon tilanteita, joista siirtolaiset eivät selviä ilman välikäsien apua. Venäjän lainsäädäntö ei päästä meitä helpolla. Erityisesti hankalissa tilanteissa. – – Heidän toimintansa ei aina ole laillista, mutta he auttavat meitä toimimaan laillisesti. Tietysti he tekevät työtä tiettyä rahasummaa vastaan. Ja me vastaamme heille kiitoksella ja kumarruksella.

Madeleine Reevesin (2013, 515) mukaan yksi taloudellista hyötyä tavoittelevista ryhmistä ovat moskovalaiseläkeläiset, jotka kompensoivat pieniä eläkkeitään tarjoamalla osoitetaan ”kummitusosoitteeksi”. Vaikka tällainen ”puhtaan feikki” dokumentaatio mahdollistaa toimimisen ja työskentelemisen kaupungissa, statuksen epämääräisyys sysää siirtolaiset harmaan talouden alueelle. Se tekee heistä helposti hyväksikäytettävää ja nöyrää työvoimaa. Toinen matalia virallisia tulojaan kohentamaan pyrkivä ryhmä ovat partio-poliisit, joiden keskiansiot Moskovassa ovat 700–800 euron luokkaa. Poliisit saattavat ottaa lahjuksia vastaan paitsi siirtolaisilta myös epävirallista majoitusta siirtolaisille tarjoavilta vuokranantajilta, kuten Leilan tarina tuo esiin. Joutuminen lahjuksia vaativan poliisiin pysäyttämäksi on keskiaasialaiselle tavallinen kokemus (ks. myös Urinbojev 2020, 255). ”Tänään poliisiauto ei pysäyttänyt minua kadulla. Se oli odottamatonta. Yleensä kun poliisiauto näkee siirtolaisen, se pysähtyy ilman syytä. Poliiseilla on näille tarkastuksille vain yksi syy – kiristää rahaa”, kirjoittaa Irfan.

Lahjusten arkipäiväisyyttä ilmentää sekin, että Leila kirjaa poliisille menevät lahjukset osaksi kuukausibudjettiaan: hän kertoo varaavansa 21 000 ruplan tuloistaan 1 000 ruplaa poliisille meneviin lahjuksiin. Varaus tulee tarpeeseen. Poliisi pysäyttää 23. heinäkuuta 2020 Leilan ja hänen ystävänsä metron uloskäynnillä, tarkastaa dokumentit ja väittää niiden olevan väärennetyjä. Poliisi määrää parin autoonsa ja kertoo vievänsä nämä poliisiasemalle. ”Kuluu tunti,

puolitoista, mutta emme saavu perille”, Leila kirjoittaa. Lopulta tilanne ratkeaa lahjuksilla. Poliisi vaatii 10 000 ruplaa mutta tyytyy 5 000:een. Hän jättää ystävykset läheiselle bussipysäkille. On jo myöhä, eikä ole muuta vaihtoehtoa kuin tilata taksi. Kuluu lisää rahaa. Kolme päivää myöhemmin Leila myöhästyy bussista, koska näkee pysäkillä poliisin eikä uskalla mennä sinne. Tämä saa hänet kaipaamaan kotiin – paikkaan, jossa ei tarvitse pelätä: ”Täällä elämme pelossa ja piilossa. – Venäläinen koirakin on meitä arvokkaampi.”

Poliisin pelko vaikuttaa siirtolaisten liikkeisiin kaupungissa. Yritykset huolehtia itsestään – pitää itsensä turvassa – piirtävät kaupunkiin toisenlaisia reittejä kuin venäläiselle valtaväestölle. Irfan kirjoittaa:

Siirtolaiset joutuvat välttelemään paikkoja, joissa on paljon poliisiautoja. Jos poliisit näkevät meidän liikkuvan ilman syytä, he saattavat pidättää meidät ja karkottaa maasta. Tämän takia yksi tuttuni, joka on töissä lähellä [erästä paikkaa, johon keväällä 2021 oli suunniteltu Navalnyin tukimielenosoitus] joutui ottamaan vapaapäivän. Mutta suurin osa ihmisistä kiiruhti poliisiautojen ohi töihinsä samaan tapaan kuin aina.

Rasismi ja rodullistettu kapitalismi

Jälkineuvostoliittolainen poliittinen talous on osa yleisempää dynamiikkaa, jossa rodullistettu työvoiman ja työläisten hierarkia mahdollistaa pääoman uusintamisen ja kasautumisen. Rasismi uusintaa kapitalismin toiminnalle olennaista eriarvoisuutta. Se tuo julman sävyn keskiaasialaisten siirtolaisten yrityksiin rakentaa parempaa elämää. Neuvostoliiton aikana ”mustiksi” rodullistettuja neuvostokansalaisia kohdeltiin – virallisen retoriikan internationalismista huolimatta – halpana ja hyväksikäytettävänä työvoimana (Abashin 2014; Sahadeo 2019). Neuvostoliiton hajottua rasistiset käytännöt muuttuivat näkyvämmiksi. Etninen profilointi ja syrjintä ovat nyky-Venäjällä yleisiä (esim. Aitkhozhina 2019). Päiväkirjakatkelmat tuovat esiin, että niille alttiita ovat valtaväestöstä ulkoapäin poikkeavat siirtolaiset. Elmiran siivotessa erään talon pihaa vanha mies lähestyy häntä, sylkäisee kohti, kiroaa ja kehottaa lähtemään Venäjältä. Hijabin käytöstä hän on luopunut, koska se päässä häntä tuijotetaan kadulla ja metrossa.

Rodullistetun kapitalismin käsite muistuttaa rasismien poliittistaloudellisesta ulottuvuudesta. Tai pikemminkin se tuo esiin, että kapitalismi on ollut lähtökohtaisesti rodullistettua. Kapitalistinen riisto hyödyntää kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti rakentuneita, rodullistettuja, sukupuolittuneita ja kansallisuuteen perustuvia erotteluita (Lowe 2015, 149–150). Näiden erottelujen luonnollistuminen osana kapitalismin historiallista kehitystä tekee siirtolaisista hyväksikäytölle alttiita. He ovat nöyrää ja helposti saatavilla olevaa työvoimaa (Reeves 2013; Round ja Kuznetsova 2016; Urinbojev 2020).

Päiväkirja-aineistosta löytyy esimerkkejä siitä, miten siirtolaiskehoista pyritään kiskomaan arvoa tavalla, joka uusintaa historiallisesti rakentuneita rodullistettuja hierarkioita. Rodullistetuilta yksilöiltä optimistinen hyvän elämän lupaus pakenee. Omistussuhteet ovat tästä yksi esimerkki. Venäjällä omaisuuden yksityistäminen tapahtui 1990-luvulla: se oli osa markkinatalouteen tähtääviä talousuudistuksia. Yksityisomaisuudella onkin jälkisosialistisessa kontekstissa omanlaisensa genealogia, joka on syytä huomioida myös rodullistettua kapitalismia koskeissa keskusteluissa. Yksityistämisen yhteydessä jokaiselle venäläiselle tarjoutui mahdollisuus yksityistää yksi valtion omistuksessa ollut asunto. Nykyään 85 % asunnoista on yksityisomistuksessa (esim. Attwood 2012).

Irfan kuvaa päiväkirjassaan, kuinka asuntojen vuokraaminen siirtolaisille mahdollistaa alkoholisoituneen, venäläistaustaisen vuokranantajan joutilaisuuden: ”Vuokranantajamme ei käy töissä. Hän saa rahaa vuokraamalla asuntoja siirtolaisille ja käyttää rahat juomiseen. Meidän asuntomme hän on perinyt isoäidiltään.” Juopotteleva vuokranantaja unohtaa välillä maksaa kunnallisista palveluista, minkä seurauksena asunnosta katkaistaan sähköt. Hän myös vaatii vuokraa maksettavaksi ennakkoon. Vaikka etninen diskriminaatio on Venäjän lainsäädännön mukaan rangaistavaa, rasismi rehoittaa vuokra-asuntomarkkinoilla (esim. Novaja Gazeta 2019; ks. myös Reeves 2017). Asunnon löytäneelle ei jää mahdollisuuksia valittaa: ”Kyse ei ole isosta summasta. Mutta vuokranantajamme rakastaa juoda alkoholia. Siinä kaikki!”

Yksityistäminen loi pohjan vaurauden epätasaiselle jakautumiselle (esim. Treisman 2016). Koronapandemian aikana luokkaistuneet ja rodullistuneet varallisuuserot syventyivät. Samoin kuin monessa muussa maassa, myös Venäjällä superrikkaat ovat rikastuneet entisestään (esim. Sharma 2021):

Kun menin töihin tänään, kaikki olivat pahoillaan. En saanut huhti- ja toukokuussa kolmasosaa palkastani. Syyksi sanottiin talouskriisi. Mutta sehän alkoi aivan vasta! – On epäilemättä, että tästä tilanteesta hyötyy miljonääri, jolla on 30 ravintolaa, joista jokaisen päivittäinen myynti on yli 100 000 ruplaa. – Rikkaat rikastuvat. Sitäkö elämän epäileminen tarkoittaa? (Leila)

Oletus rodullistetuista luokkasuhteista näkyy päiväkirjoissa. Irfan kertoo, kuinka hän ottaa vastaan työn varastorakennuksen tyhjentäjänä. Hän sopii tapaamisen työnantajan kanssa metroasemalle. Sovittuun paikkaan ilmaantuu auto, jonka kuski on ”aasialaisen näköinen mies”. ”Ajattelin, että ei se ainkaan tuo auto ole. Yleensä meille töitä tarjoavat slaavilaisen näköiset ihmiset.” Kuski kuitenkin hyppää ulos autosta ja sanoo: ”Mitä te siinä odotatte? Istukaa kyytiin. Muuten myöhästymme.” Hetkeä myöhemmin selvää, että ”aasialaisen näköinen mies” onkin työn välittäjä: ”Varastolla meitä odotti venäläinen. Hän kertoi meille, mitä pitää tehdä.” Välittäjä katseli vierestä muiden fyysisesti raskasta työskentelyä. Kun työ oli tehty, ”venäläinen mies” hyväksyi työn ja sanoi ”aasialaisen näköiselle miehelle”: ”Kuten sovimme, olen siirtänyt korttillesi 2 500 ruplaa jokaiselle ja lisäksi korvauksen kuljetuksesta.” Matkalla takaisin metroasemalle ”aasialaisen näköinen” siirtää kunkin työntekijän tilille 1 500 ruplaa kuten oli aiemmin luvannutkin. ”Ja työnantaja puhui 2 500 ruplasta. Eli välittäjä tienasi 6 000 ruplaa. Itkeäkö vai nauraa?”

Madeleine Reeves (2016, 94) on tutkimuksissaan tuonut esiin sen, että Moskovan ”siirtolaistaloudessa” erilaisilla välittäjillä on keskeinen rooli ja että monet välittäjinä toimivista ovat aikanaan tulleet Venäjälle siirtolaisina. Chinaran kirjoituksista käy ilmi, että hän välittää muille siirtolaisille työtehtäviä korvausta vastaan. Tämän mahdollistaa se, että hän on onnistunut kerryttämään sosiaalista pääomaa, jolla on arvoa Venäjän suurkaupungeissa:

Gulnora on kotoisin Buharasta. Hän oli aikaisemmin töissä [erään teollisuuslaitoksen] kahvilassa. Mutta kun kahvila meni kiinni, hän on ollut työttömänä kolme kuukautta. Joku antoi hänelle puhelinnumeroni. Luojan kiitos, että kohtasin hänet! [Muutama päivä myöhemmin.] Sain tilauksen 100 hengen juhla-ateriasta. Gulnora pääsee näyttämään taitojaan! – [Muutama päivä myöhemmin.] Huikea Gulnora! Aplodeja!

Hän on ammattitaitoinen kondiittori. Kaikki oli paitsi herkullista myös kaunista. Jopa pitopalvelun johtaja oli yllättynyt. Kaikki olivat yllättyneitä. Pääsin näyttämään heille, kuinka taitava olen. ☺ – – Ehdotin brändijohtajalle, että Gulnoran tulisi saada 5 000 ruplan bonusta hyvästä työstä. Mutta itse en saanut mitään. ☹ (Chinara)

Hoivan ulkoistaminen

Emma Dowling (2020, 32) nimeää heteronormatiiviseksi uusinta-sopimukseksi ajattelua, jossa hoivataan, jotta tultaisiin hoivatuksi. Sitä pönkittävät avioliittoinstituutio ja ajatus romanttisesta rakkaudesta. Elmiran ja Leilan kohdalla sopimus on särkynyt. He vastaavat sekä toimeentulosta että lastensa hoivasta ja yhteiskunnallisesta uusintamisesta. Feruzan keskeinen tehtävä taas on huolehtia työssäkävystä pojastaan. Hänen toimintansa ilmentää ylisukupolvista uusintamissopimusta. Feruza avaa lähes jokaisen merkinnän kertomalla, kuinka valmistelee poikansa aamulla työhön:

Tänään on sunnuntai. Lähetin poikani töihin ennen kello yhtätoista. Nyt syön oman aamupalani ja teen hieman kotitöitä. Jos aikaa jää, selailen internetiä ja käyn tarkkaan läpi tuoreimmat uutiset. [Muutaman päivän kuluttua.] Kuten aina, valmistelin taas poikani töihin. Kun palasin eilen illalla kotiin sisareni luota, avasin heti jääkaapin ja huomasin, että rahka ja smetana olivat loppu. Menin kauppaan vaihtamatta vaatteitani, jotta poikani saisi aamupalalla rahkaa ja smetanaa.

Päiväkirjan uzbekin kielestä englanniksi kääntänyt henkilö on lisännyt käännökseen huomautuksen: ”Uzbekkiperheissä on tavallista, että miehille ja lapsille laitetaan aamupala, istutaan yhdessä ja sitten heidät saatetaan ovelle tai portille. Yleensä tämä on äitien tai vaimojen tehtävä.” Huomautus liittyy oletukseen sukupuolittuneesta työnjaosta, jonka kehityksestä osana kapitalistista pääoman kerryttämistä on feministisen poliittisen talouden tutkimuksessa kirjoitettu runsaasti. ”Kotirouvaistuminen” (*housewifization*)

on kapitalismin yritys kohdella kotityötä sisäisenä siirtomaanaan – rajattomana ja halpana työn lähteenä (esim. Mies 1994, 215).

Poikansa aamulla töihin valmistava Feruza on palkkatyön ulkopuolella toimiva kotirouva. Hän kuitenkin mahdollistaa palkattomalla toiminnallaan sen, että poika ilmaantuu työpaikalleen hyvin ruokittuna ja valmiina työskentelemään. Myös toimet, joiden parissa Feruza päivänsä viettää, uusintavat siirtotyöläisyyttä. Ne ovat sen mahdollisuusehtoja: Feruza pitää yllä yhteyksiä puhumalla erilaisten pikaviestintäpalvelujen välityksellä Uzbekistanissa olevan tyttärensä ja miehensä kanssa. Hän lähettää Moskovan puistojen kukista valokuvia sukulaisilleen. Hän tekee affektiivista palkatonta työtä (vrt. Hee Kwon 2015). Kun Moskovassa asuva uzbekistanilainen sairastuu koronavirukseen, hän kerää vapaaehtoisilta rahaa ja järjestää potilaan oven taakse ruokaa ja lääkkeitä. Hän pyörittää tyttärensä kanssa hyväntekeväisyysjärjestöä, joka auttaa Venäjällä taloudellisiin vaikeuksiin joutuvia uzbekistanilaisia:

Läheinen sisar soitti minulle ja sanoi: “Sisar Feruza, Muniralla ei ole mitään syötävää, hän ei ole syönyt kahteen päivään. Hän sanoo heittäytyvänsä 12-kerroksisen talon katolta.” Selvitin heti Muniran asuinpaikan ja puhelinnumeron. Pakkasin kaksi laatikollista elintarvikkeita ja vein ne hänelle. – – Kun tyttäreni kortilta loppuivat ruplat, hän avasi uuden tilin Venäjällä olevien ystäviensä kanssa. – – He haluavat auttaa niitä, jotka ovat joutuneet vaikeuksiin Moskovassa. Ihmiset ovat lähettäneet heille sen verran rahaa kuin voivat: 100–500 ruplaa, joku jopa 1 000 ruplaa! Selvitin Moskovassa vaikeuksissa olevien maanmiesteni osoitteet ja toimitin ne tyttärelleni. Hän lähetti rahaa ystävälleen, joka osti ruokaa ja vei sitä näihin osoitteisiin. Olemme saaneet paljon lahjoituksia. Olemme niin onnellisia, että olemme onnistuneet auttamaan maanmiehiämme edes hieman Ramadanin aikana.

Feruza on jälkineuvostoliittolainen versio ”digitaalisesta kotirouvasta” (Jarrett 2017), joka uusintaa emotionaalisia sidoksia sekä huolehtii rahan siirtymisestä valtiollisten rajojen yli sinne, missä sitä tarvitaan. Feruza kuitenkin kuvaa itseään päiväkirjassaan ”joutilaaksi”:

Käyn päivittäin kävelyllä tässä puistossa, koska minulla ei ole muutaakaan paikkaa minne mennä. Omassa maassani kävisin juhlista, häissä tai tapahtumissa vähintään kerran viikossa. Minne minä menisin Moskovassa, jossa olen muukalainen? Kaikki tuttuni ovat töissä. He eivät ole kaltaisiani joutilaita.

Poliittistaloudellisen analyysin näkökulmasta huomattavaa on se, että Feruza kartuttaa sosiaalista pääomaa ylläpitämällä, vahvistamalla ja uusintamalla sukulaisuus- ja ystävyysuhteita. Siinä missä vaikkapa varhaiskapitalistiseen säätyjärjestelmään perustuvassa eurooppalaisessa yhteiskunnassa säätyläisnaiset tekivät sukutyötä (*kin work*) kirjeitä kirjoittamalla (ks. esim. Ilmakunnas 2016), tämän jälkineuvostoliittolaisen digitaalisen kotirouvan työvälineitä ovat pikaviestipalvelut ja muutamalla klikkauksella rahaa rajojen yli liikuttelevat rahan-siirtopalvelut (vrt. Jarrett 2017). Hän hyödyntää sosiaalisen median alustoja ja tietoverkkoja vahvistaessaan sosiaalisten suhteiden emotionaalisia, affektiivisiä ja kommunikatiivisia ulottuvuuksia.

Siirtolaisten työllä on merkittävä rooli Venäjän taloudessa, mikä näkyy erityisesti suurissa kaupungeissa. Pääoman kasautumista mahdollistaa se, että siirtolaistyövoiman kohdalla vastuuta hoivan ja uusintamisen kustannuksista on mahdollista vältellä: ”Kapitalismin taloudellinen perusta on riippuvainen sen ulkopuolisista yhteiskunnallisen uusintamisen toimista. Tämä on yksi sen mahdollisuusehdoista.” (Fraser 2016, 101; myös Mezzadri ym. 2021.) Leila kuvaa päiväkirjassaan, miten hammassärlyn hoidosta eivät ota vastuuta sen paremmin työnantaja kuin Venäjän julkiset palvelutkaan. Jotta siirtolainen voisi tehdä töitä, – jatkaa yhteiskunnallisen vaurauden tuottamista – kivusta on kuitenkin päästävä. Sen hoitaminen jää siirtolaisen itsensä ja hänen ylijäisten verkostojensa tehtäväksi:

Tänään minulla oli vähän hammassärkyä. Koska olen tullut Venäjälle töihin, säästän rahaa itsestäni. Siten voin lähettää enemmän rahaa Uzbekistaniin. – Jos minulla olisi rahaa, menisin hammaslääkäriin, mutta me emme voi mennä tavalliseen sairaalaan. Kukaan ei tee meille tarkastuksia. Olen katsonut YouTubesta hammaslääkäri Azizbekin videoita. Hän laskuttaa 1 500 ruplaa hampaalta, ja minulla on neljä hoidettavaa hammasta. – Soitin yhteen paikkaan kymmenen kertaa.

Lopulta joku Xusan vastasi. Hän oli niin töykeä ja sanoi että ”oma vikasi, näin käy niille, jotka työskentelevät laittomasti”. Xusanin ansiosta minulla on nyt sekä hammaskipu että päänsärky. Ehkä pitäisi palkata joku tshetsheeni pelottelemaan häntä. – – Sanonta ”korjaa itsesi 100-prosenttisesti ennen kuin menet Venäjälle” ei ole turha. Kukaan ei halua sinua. Äitini, kaipaen sinua. Kunpa olisit lähelläni.

Kipu pitää Leilan hereillä läpi yön. Hän joutuu olemaan aamupäivän pois töistä ja menettää palkastaan 500 ruplaa. Iltapäivällä hänen on mentävä töihin. Enempää ei ole varaa menettää – ja rahaahan tarvitaan hampaidenkin hoitamiseen:

En voinut enää odottaa ja soitin äidilleni. Hän puhui puhelimessa Irodan kanssa. Iroda on lääkäri. Menin apteekkiin ja ostin lääkkeen. Yksi injektio ja kolme pakkausta pillereitä maksaa 2 800 ruplaa (noin 37 euroa). Irodalle äiti maksoi 200 000 somonia (noin 16 euroa). Ensimmäistä kertaa elämässäni annoin itselleni injektion ja lähdin töihin.

Ne siirtolaiset, jotka maksavat lisenssimaksuja ja pakollista sairausvakuutusta, tukevat osaltaan Venäjän maksutonta julkista terveydenhuoltoa. Heillä ei kuitenkaan ole mahdollisuutta nauttia sen tuomasta hoivasta muuten kuin välitöntä hoitoa vaativissa tilanteissa (ks. esim. Demintseva ja Kashnitsky 2016; Round ja Kuznetsova 2021, 28). Irfan kertoo päiväkirjassaan lastensa neuvolakäynneistä: julkisille klinikoille ei ole terveystarkastuksiin asiaa, mutta perhe on onnistunut löytämään 1 000 ruplaa (noin 13 euroa) käynniltä laskuttavan yksityisen klinikan. ”Harmi, ettemme tienneet tästä klinikasta puolitoista vuotta sitten. Ensimmäisen lapsemme kanssa kävimme klinikalla, jossa yksi käynti maksoi 2 500 ruplaa.”

Siirtolaiset joutuvatkin usein turvautumaan yksityisiin sairaaloihin; hoivan puutetta paikkaamaan Moskovaan on syntynyt ainakin parinkymmenen ”kirgiisiklinikan” verkosto (esim. Kashnitsky ja Demintseva 2018). Myös Elmiran kertomus lapsensa sairastumisesta tuo esiin siirtolaisten terveyteen liittyvää poliittisen talouden dynamiikkaa:

Pikkuisen hemoglobiini laski. Hoidin häntä kotikonstein. Mutta yskä palasi. Mikään ei auttanut. Olin joka päivä peloissani. Kuukauden ajan. Pikkuiseni yski, ja minuun sattui. Ostin hänelle lääkettä. Oli pakko mennä maksulliselle lääkärille, koska meillä ei ole sairausvakuutusta. Yksi lääkäri olisi laskuttanut 1 700 ruplaa käynnistä. Minun olisi ollut vaikea luopua näistä rahoista, joten etsin halvemman lääkärin 1 200 ruplalla. Teki tutkimuksen ja sanoi, että se on allergiaa. Rauhoituin. – – Hänellä on ollut anemia kaksi kertaa. Hän ei saisi olla nälkäinen. Sekin on yksi syy, miksi itken.

Hoivan ja huolenpidon ulkopuolelle joutuminen altistaa kuolemalle. Siirtolaiset tulevat sairaaloihin usein huonokuntoisempina kuin valtaväestö (Demintseva ja Kashnitsky 2016). Elin- ja työskentelyolosuhteet lisäävät nekin sairauksien ja onnettomuuksien riskiä. ”Kuoleman uhka on jatkuvasti läsnä [siirtolaisten] päivittäisessä elämässä”, kirjoittaa laajaa etnografista kenttätutkimusta Moskovan siirtolaistyövoiman parissa tehnyt Rustamjon Urinboyev (2021, 102). Venäjän suurkaupungit eivät siis poikkea maailman muista metropoleista, joissa siirtolaistyövoima tekee raskaimmat, vaarallisimmat ja terveyttä kuormittavimmat työt (esim. Moyce ja Schenker 2018).

Koronapandemia toi erityisen selvästi esiin hoivan ja elämän suojaamiseen tähtäävän vallankäytön luokkaistetun, rodullistetun ja sukupuolitettun luonteeseen (esim. Hankivsky ja Kapilashrami 2020). Näin on myös Venäjällä. Tautitilanteen hillitsemiseksi presidentti Vladimir Putin julisti pandemian aikana useita palkallisten vapaapäivien jaksoja. Pienille ja keskisuurille yrityksille suunnattiin jossain määrin valtioneuvoston tukea, jotta palkanmaksu ei katkeaisi (esim. Pjatin 2020). Päiväkirjat kertovat, kuinka siirtolaiset jäivät näiden hoivavien toimenpiteiden ulkopuolelle. Irfan kirjoittaa päiväkirjaansa seuraavasti: ”Kaikilla Venäjän asukkailla on lomaa 1.–10. toukokuuta. Siirtolaisystäväni ovat tyytymättömiä määräykseen. Meille uutinen ei ole hyvä. Koska suurin osa meistä työskentelee epävirallisesti, emme saa palkkaa vapaapäivistä. Olemme ilman työtä ja ilman palkkaa kymmenen päivän ajan.” Elmira kirjoittaa: ”Tänään etsimme taas koko päivän työtä. Ystäväni leikattiin joku aika sitten. Hän on todella väsynyt. Hän ei saisi kävellä kauaa, ainakaan syömättä.” Keneläkään päiväkirjaa kirjoittaneista siirtolaisista ei ollut mahdollisuutta suojata terveyttään vaikkapa etätöihin siirtymällä.

Keväällä 2020 Irfan löytää töitä siivoojana yhdessä niistä yli 20 hotellista, joihin koronapotilaita hoitavilla lääkäreillä ja sairaanhoitajilla oli mahdollisuus majoittua Moskovan kaupungin kustannuksella työvuorojensa välillä. ”Moskovan hallinto tarjoaa lääkäreille ilmaisen majoituksen suojellakseen lääkäreiden läheisiä”, hän kirjoittaa 29. kesäkuuta 2020 (ks. myös Interfax 2020). Hotellissa Irfan hoivaa ja huoltaa lääkäreitä. Hän desinfioi huoneita ja toimittaa ruokaa hotellihuoneisiin. Työpäivän jälkeen hän menee perheensä luo pieneen yksiöön. Kun koronatilanne hetkellisesti paranee, lääkärit palaavat koteihinsa. Irfanin työt loppuvat. Viimeisenä työpäivänä pomo ojentaa hänelle kirjekuoren, jossa on 4 000 ruplaa (noin 53 euroa) todeten: ”Olet osoittanut sankarillisuutesi!”

Työn sankarillisuuden korostamisella on ollut Venäjän poliittisessa taloudessa muuttuva rooli. Neuvostoideologiassa se oli keino, jolla työläisiä yritettiin muokata tehokkaiksi. Uhrautuvaisuuden ja sankarillisuuden korostaminen on eräs jälkineuvostoliittolaisen julman optimismin ilmenemisen muoto. Sankarillisuus on fantasia. Julman siitä tekee se, että sankarillisuuden retoriikalla häivytetään haavoittuvassa asemassa olevien alisteista asemaa taloudellisessa voitontavoittelussa. Siinä missä Irfan sai sankarillisuudestaan lisäkorvauksena 50 euroa, hänen ruokalähttinä työskennelleen ystävänsä korvaus oli symbolinen:

Eilen illalla kaverini Salim soitti minulle.

– Voit onnitella minua!

– Mistä hyvästä?

– Meille on pysytetty patsas ”hyvän lähettityön kunniaksi”.

– Eli pandemian aikana teistäkin on tullut sankareita, ylistin häntä.

– Lähetin työ on todella raskasta! Erityisesti meidän, jotka liikumme jalkaisin. Sääolot vaikuttavat työhömmme. Siksi venäläisiä on vaikea löytää joukostamme. Me olemme kaikki keskiaasialaisia siirtolaisia, Salim vitsaili.

”Heille, joiden työ teki eristäytymisen mahdolliseksi”, lukee tämän tietävästi maailman ainoan ruokalähetelle omistetun patsaan jalustassa. Koska muuta työtä ei juurikaan ollut tarjolla, siirtolaiset kisailivat lähetti paikoista. ”Yritin päästä töihin lähetiksi, mutta oli liian myöhäistä. Kaikki paikat olivat menneet”, Irfan kirjoittaa. Yhtiöllä meni hyvin, mutta työstä saatava korvaus pysyi vaatimattomana. Yhden kirjoittajan mukaan palkka 15 toimituksesta oli 2 500 ruplaa eli noin 33 euroa, minkä lisäksi mahdollisesta myöhästymisestä joutui maksamaan sakkoa. Patsaan suunnitellut taiteilija kertoo lehtihaastattelussa halunneensa ilmaista teoksella, että ”lähetit lähtivät kodeistaan joka päivä, he tekivät urotekoja muodostaen linkin sisäisen ja ulkoisen maailman välillä” (Izvestija 2020). Näiden urotekojen seurauksena esimerkiksi Yandex-ruokalähettipalvelu säilytti pandemian aikana kannattavuutensa huolimatta sen toimintaan myös kuuluvien taksipalvelujen kysynnän romahtamisesta (Seddon 2020; Tsydenova 2020).

Lopuksi

Olen tässä artikkelissa tarkastellut globaalin siirtolaistyövoiman uusintamista jälkineuvostoliittolaisessa kontekstissa. Analyysi tuo esiin yhteiskunnallisen uusintamisen käytäntöjä ja dynamiikkoja, jotka pitävät yllä liikettä yhdellä maailman vilkkaimmista siirtolaisväylistä. Tutkimus osoittaa, että Keski-Aasiasta Venäjälle suuntautuvan siirtolaisuuden polttoaineena toimii jälkineuvostoliittolainen julma optimismi. Se selittää, miksi ihmiset tavoittelevat unelmia, jotka loppujen lopuksi estävät niin heidän itsensä kuin heidän yhteisöjensä kukoistuksen. Julman optimismin käsite perustuu Berlantin tutkimuksiin, mutta analyysini tarkentaa sitä Keski-Aasiaa ja Venäjää yhdistävän poliittistaloudellisen kontekstin ristiriitoihin. Se osallistuu näin keskusteluun tällaisen suosituksen yhteiskuntateoreettisen käsitteen hedelmällisyydestä ja rajoituksista. Analyysissä pyrin vahvistamaan käsitteen selitysvoimaa tuomalla sen siirtotyöläisten päiväkirjakatkelmien avulla vuoropuheluun osattomuuden historiaa, laittomuutta ja laillisuutta, rodullistamista sekä hoivan ulkoistamista koskevien keskustelujen kanssa.

Artikkeli on kontribuutio globaalin siirtolaistyövoiman uusintamista koskevaan tutkimukseen, ja tätä kautta se osallistuu myös keskusteluun kapitalistisen talousjärjestelmän jatkuvuudesta. Onhan paikallisesti ja globaalisti eriytynyt työvoimareservi ollut yksi kapitalismin piirissä tapahtuvan kasautumisen takeista (esim. Ferguson ja McNally 2014, 12). Artikkelin fokus on Keski-Aasiassa, Venäjässä ja jälkineuvostoliittolaisuudessa. Kyse on tilanteisesta analyysistä, joka korostaa myös historiallisten ja maantieteellisten erityispiirteiden huomioimista kansainvälistä poliittista taloutta koskevassa tutkimuksessa. Tätä kautta artikkeli osallistuu myös jälkineuvostoliittolaisuuden puitteissa käytävään keskusteluun Venäjän imperiumin ja Neuvostoliiton kolonialistisesta luonteesta sekä Neuvostoliiton hajoamisen jälkeisten uusliberaalien talousuudistusten vaikutuksista.

Kiitokset

Artikkeli on osa Suomen Akatemian rahoittamaa Postkapitalistisen kansainvälisen talouden sommitelmat -hanketta (hanke 325976).

Lähteet

Aasian kehityspankki. N.d. Poverty Data: Kyrgyz Republic.

<https://www.adb.org/countries/kyrgyz-republic/poverty> [Luettu 1.9.2022]

Abashin, Sergei. 2014. Движения из Центральной Азии в Россию: В модели нового мироустройства. *Pro et Contra*, 63:1–2, 73–83.

Aitkhozhina, Damelya. 2019. Гражданское мужество против расовой дискриминации полицией в Москве. Human Rights Watch.

<https://www.hrw.org/ru/news/2019/08/12/332886> [Luettu 12.10.2021]

Alff, Henryk, Schmidt, Matthias, Spies, Michael ja Steenberg, Rune. 2021.

Layered legacies – an introduction. Teoksessa Matthias Schmidt, Rune Steenberg, Michael Spies ja Henryk Alff (toim.), *Beyond Post-Soviet: Layered legacies and transformations in Central Asia*. Augsburg: Universität Augsburg.

- Appel, Hilary ja Orenstein, Mitchell. A. 2016. Why did neoliberalism triumph and endure in the post-communist world? *Comparative Politics*, 48:3, 313–331.
- Attwood, Lynne. 2012. Privatisation of housing in post-Soviet Russia: A new understanding of home? *Europe-Asia Studies*, 64:5, 903–928.
<https://doi.org/10.1080/09668136.2012.681243>
- Bahovadinova, Malika ja Scarborough, Isaac. 2018. Capitalism fulfills the final five-year plan: How Soviet-era migration programs came to fruition in post-Soviet Eurasia. Teoksessa Marlena Laruelle ja Caress Schenk (toim.), *Eurasia on the move: Interdisciplinary approaches to a dynamic migration region*. Washington, DC: The George Washington University, 1–12.
- Berlant, Lauren. 2011. *Cruel optimism*. Durham: Duke University Press.
- Borisova, Elena. 2021. ‘Our traditions will kill us!’: Negotiating marriage celebrations in the face of legal regulation of tradition in Tajikistan. *Oriente Moderno*, 100:2, 147–171. <https://doi.org/10.1163/22138617-12340248>
- Castells, Manuel. 1975. Immigrant workers and class struggles in advanced capitalism: The Western European experience. *Politics & Society*, 5:1, 33–66.
<https://doi.org/10.1177/003232927500500102>
- CIS Stat. N.d. *Среднемесячная номинальная заработная плата*.
<http://www.cisstat.com/rus/macro/zp-2.pdf> [Luettu 10.10.2021]
- Demintseva, Ekaterina ja Kashnitsky, Daniel. 2016. Contextualizing migrants’ strategies of seeking medical care in Russia. *International Migration*, 54:5, 29–42. <https://doi.org/10.1111/imig.12247>
- Dowling, Emma. 2020. *The care crisis: What caused it and how can we end it?* Lontoo: Verso.
- Drozdewski, Danielle. 2021. The ‘post’ as powerful specific vocabulary. *Dialogues in Human Geography*, 11:3, 478–482.
<https://doi.org/10.1177/20438206211030054>
- Elias, Juanita ja Rai, Sirin. 2019. Feminist everyday political economy: Space, time, and violence. *Review of International Studies*, 45:2, 201–220.
<https://doi.org/10.1017/S0260210518000323>
- Ferguson, Susan ja McNally, David. 2014. Precarious migrants: Gender, race and the social reproduction of a global working class. Teoksessa (toim.), *Transforming classes*. Lontoo: The Merlin Press, Monthly Review Press, Fernwood Publishing, 1–23.

- FNS Rossii. N.d. *Расчет стоимости патента*. <https://patent.nalog.ru/info/> [Luettu 10.10.2021]
- Fortunati, Leopoldina. 1981/2007. *Arcane of reproduction: housework, prostitution, labor and capital*. Kääntänyt Hilary Creek. New York: Autonomedia.
- Fraser, Nancy. 2016. Contradictions of capital and care. *New Left Review*, 100, 99–117.
- Gazeta.uz. 2022. 133 *тысячи трудовых мигрантов вернулись из России с начала года*. *Gazeta.uz*, 6.4.2022. <https://www.gazeta.uz/ru/2022/04/06/migrants-from-russia/> [Luettu 20.4.2022]
- Hankivsky, Olena ja Kapilashrami, Anuj. 2020. Beyond sex and gender analysis: An intersectional view of the COVID-19 pandemic outbreak and response. Policy Brief. <https://mspgh.unimelb.edu.au/news-and-events/beyond-sex-and-gender-analysis-an-intersectional-view-of-the-covid-19-pandemic-outbreak-and-response> [Luettu 12.10.2021]
- Hee Kwon, June. 2015. The work of waiting: love and money in Korean Chinese transnational migration. *Cultural Anthropology*, 30:3, 477–500. <https://doi.org/10.14506/ca30.3.06>
- Heusala, Anna-Liisa ja Aitamurto, Kaarina. 2016. Conclusions: Societal and political consequences of the shadow economy in Russia. Teoksessa Anna-Liisa Heusala ja Kaarina Aitamurto (toim.), *Migrant workers in Russia: Global challenges of the shadow economy in societal transformation*. Abingdon: Routledge, 146–149.
- Hoskyns, Catherine ja Rai, Shirin. 2007. Recasting the global political economy: counting women’s unpaid work. *New Political Economy*, 12:3, 297–317. <https://doi.org/10.1080/13563460701485268>
- Ilmakunnas, Johanna 2016. *Joutilaat ja ahkerat: Kirjoituksia 1700-luvun Euroopasta*. Helsinki: Siltala.
- ILO. 2021. ILO global estimates on international migrant workers. Results and methodology. Geneve: International Labour Office. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/publication/wcms_808935.pdf [Luettu 1.9.2022]
- Interfax. 2020. *В отелл Москвы заселили 1,5 тыс. медиков, лечащих больных с COVID-19*. *Interfax*, 15.4.2020. <https://www.interfax.ru/moscow/704538> [Luettu 12.10.2021]

- Interfax. 2021. Средняя зарплата в Москве по итогам 11 месяцев прошлого года превысила 95 тыс. рублей. *Interfax*, 24.2.2021. <https://www.interfax-russia.ru/moscow/main/srednyaya-zarplata-v-moskve-po-itogam-11-mesyacev-proshlogo-goda-prevysila-95-tys-rublej> [Luettu 12.10.2021]
- IOM (International Organization for Migration). 2015. *Migration facts and trends: South-Eastern Europe, Eastern Europe and Central Asia*. Wien: International Organization for Migration. https://publications.iom.int/system/files/pdf/migration_facts_and_trends_seeca.pdf [Luettu 14.11.2021]
- IOM. 2019. *World migration report 2020*. Geneve: International Organization for Migration. https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf [Luettu 1.9.2022]
- Izvestija. 2020. Первый в мире памятник курьеру установили в Москве. *Izvestija*, 3.7. 2020. <https://iz.ru/1031208/2020-07-03/pervyi-v-mire-pamiatnik-kureru-ustanovili-v-moskve> [Luettu 11.11.2021]
- Jarrett, Kylie. 2017. *Feminism, labour and digital media: the digital housewife*. New York: Routledge.
- Kalinovsky, Aretmy. 2018. *Laboratory of socialist development: Cold war politics and decolonization in Soviet Tajikistan*. Ithaca: Cornell University Press.
- Kamp, Marianne. 2006. *The new woman in Uzbekistan. Islam, modernity, and unveiling under communism*. Seattle: University of Washington Press.
- Kangas, Anni, Krivonos, Daria, Khidjobova, Safina ja Omonillaeva, Zarnigor. Tulossa. Social Reproduction of Post-Soviet Migrant Labour. *Antipode*.
- Kashnitsky, Daniel ja Demintseva, Ekaterina. 2018. “Kyrgyz clinics” in Moscow: Medical centers for Central Asian Migrants. *Medical Anthropology*, 37:5, 401–411. <https://doi.org/10.1080/01459740.2017.1417280>
- Kolářová, Kateřina. 2014. The inarticulate post-Socialist crip: on the cruel optimism of neoliberal transformations in the Czech Republic. *Journal of Literary & Cultural Disability Studies*, 8:3, 257–274.
- Koplatadze, Tamar. 2019. Theorising Russian postcolonial studies. *Postcolonial Studies*, 22:4, 469–489. <https://doi.org/10.1080/13688790.2019.1690762>
- Kun.uz. 2022. В Россию въехало рекордное за квартал число мигрантов. *Kun.uz*, 8.8.2022 <https://kun.uz/ru/news/2022/08/08/v-rossiyu-vyexalo-rekordnoye-za-kvartal-chislo-migrantov-31-mln> [Luettu 12.8.2022]

- Linn, Sarah. 2021. Solicited diary methods with urban refugee women: Ethical and practical considerations. *Area*, 53:3, 454–463.
<https://doi.org/10.1111/area.12694>
- Lowe, Lisa. 2015. *The intimacies of four continents*. Durham: Duke University Press.
- Maailmanpankki. N.d. Personal remittances, received (% of GDP)—Kyrgyz Republic, Tajikistan. <https://data.worldbank.org/indicator/BX.TRF.PWKR.DT.GD.ZS?locations=KG-TJ> [Luettu 1.4.2022]
- Meth, Paula. 2003. Entries and omissions: Using solicited diaries in geographical research. *Area*, 35:2, 195–205. <https://doi.org/10.1111/1475-4762.00263>
- Mezzadri, Alessandra, Newman, Susan ja Stevano, Sara. 2021. Feminist global political economies of work and social reproduction. *Review of International Political Economy*, 1–21. <https://doi.org/10.1080/09692290.2021.1957977>
- Mies, Maria. 1994. *Patriarchy and accumulation on a world scale*. Lontoo: Zed Books.
- Moyce, Sally ja Schenker, Marc. 2018. Migrant workers and their occupational health and safety. *Annual Review of Public Health*, 39:1, 351–365.
<https://doi.org/10.1146/annurev-publhealth-040617-013714>
- Mäkinen, Katariina. 2021. Nappikauppaa ja harrastushommia: Digitaalinen kotiäiti ja näkymätön työ. *Kulttuurintutkimus*, 38:2–3, 68–81.
- Norton, John ja Katz, Cindi. 2017. Social reproduction. Teoksessa Douglas Richardson, Noel Castree, Michael F. Goodchild, Audrey Kobayashi, Weidong Liu ja Richard A. Marston (toim.), *The international encyclopedia of geography*. Hoboken: John Wiley & Sons.
- Novaja Gazeta. 2019. Славянское гнездо. *Novaja Gazeta*, 7.8.2019.
<https://novayagazeta.ru/articles/2019/08/07/81525-slavyanskoe-gnezdo> [Luettu 12.12.2021]
- Pjatin, Aleksandr. 2020. Власти предложили новые меры поддержки бизнеса из-за нерабочих дней. *Forbes Russia*, 20.10.2021.
<https://www.forbes.ru/biznes/443511-vlasti-predlozili-novye-mery-podderzki-biznesa-iz-za-nerabocih-dnej> [Luettu 13.10.2021]
- Power, Marilyn. 2004. Social provisioning as a starting point for feminist economics. *Feminist Economics*, 10:3, 3–19.
<https://doi.org/10.1080/1354570042000267608>
- Reeves, Madeleine. 2013. Clean fake: Authenticating documents and persons in migrant Moscow. *American Ethnologist*, 40:3, 508–524.
<https://doi.org/10.1111/amet.12036>

- Reeves, Madeleine. 2016. Diplomat, landlord, con-artist, thief. Housing brokers and the mediation of risk in migrant Moscow. *The Cambridge Journal of Anthropology*, 34:2, 93–109.
- Reeves, Madeleine. 2017. Giving, taking, and getting by: Help and indifference in Moscow's temporary housing market. Teoksessa David Hening ja Nicolette Makovicky (toim.), *Economies of favour after socialism*. Oxford: Oxford University Press, 73–95.
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199687411.003.0004>
- Round, John ja Kuznetsova, Irina. 2016. Necropolitics and the migrant as a political subject of disgust: The precarious everyday of Russia's labour migrants. *Critical Sociology*, 42:7–8, 1017–1034.
<https://doi.org/10.1177/0896920516645934>
- Round, John ja Kuznetsova, Irina. 2021. The struggle for formal work: The everyday experiences of Russia's Central Asian labour migrants. Teoksessa Rano Turaeva ja Rustamjon Urinboyev (toim.), *Labour, mobility and informal practices in Russia, Central Asia and Eastern Europe*. Abingdon: Routledge, 19–35.
- Ryazantsev, Sergey V. 2016. The role of labour migration in the development of the economy of the Russian Federation. United Nations: ESCAP.
<https://repository.unescap.org/bitstream/handle/20.500.12870/756/ESCAP-2016-PB-role-labour-migration-development-economy-Russian-Federation-EN.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Luettu 1.9.2022]
- Sahadeo, Jeff. 2019. *Voices from the Soviet edge: Southern migrants in Leningrad and Moscow*. Ithaca: Cornell University Press.
- Sanghera, Balihar ja Satybaldieva, Elmira. 2021. *Rentier capitalism and its discontents: Power, morality and resistance in Central Asia*. Lontoo: Palgrave Macmillan.
- Seddon, Max. 2020. In lockdown, Yandex evolves from Russia's Google to its Amazon. *Financial Times*, 11.5.2020. <https://www.ft.com/content/ee68326e-7be4-41c5-8180-74e805f1aef1> [Luettu 15.10.2020]
- Shah, Alpa ja Lerche, Jens. 2020. Migration and the invisible economies of care: Production, social reproduction and seasonal migrant labour in India. *Transactions: Institute of British Geographers*, 45:4, 719–734.
<https://doi.org/10.1111/tran.12401>
- Sharma, Ruchir. 2021. The billionaire boom: How the super-rich soaked up Covid cash. *Financial Times*, 14.5.2021. <https://www.ft.com/content/747a76dd-f018-4d0d-a9f3-4069bf2f5a93> [Luettu 20.4.2022]

- Treisman, Daniel. 2016. Russia's billionaires. *The American Economic Review*, 106:5, 236–241. <http://dx.doi.org/10.1257/aer.p20161068>
- Trux, Marja-Liisa. 2013. Julmaa optimismia. *Aikuiskasvatus*, 33:2, 128–130. <https://doi.org/10.33336/aik.94034>
- Tsydenova, Nadezhda. 2020. Russia's Yandex.Taxi targets continued profitability even as rides plummet. *Reuters*, 28.4.2020. <https://www.reuters.com/article/us-russia-yandex-idUSKCN22A30R> [Luettu 11.11.2021]
- Urinboyev, Rustamjon. 2020. *Migration and hybrid political regimes: Navigating the legal landscape in Russia*. Oakland: University of California Press.
- Urinboyev, Rustamjon. 2021. Smartphone transnationalism in non-Western migration regimes. Teoksessa Rano Turaeva ja Rustamjon Urinboyev (toim.), *Labour, mobility and informal practices in Russia, Central Asia and Eastern Europe*. Abingdon: Routledge, 89–113.
- Virkkunen, Joni ja Fryer, Paul. 2015. Keskiaasialaiset ja Venäjän työmarkkinoiden muutos. *Idäntutkimus*, 22:2, 49–65.

Refereed journal article

Post-Soviet cruel optimism: On the social reproduction of Central Asian labor power

Anni Kangas, yhteiskuntatieteiden tohtori, yliopistonlehtori, johtamisen ja talouden tiedekunta, Tampereen yliopisto

Abstract

This article examines the social reproduction of migrant labor in the context of the post-Soviet political economy. For years, Russia has been one of the largest immigrant receiving countries in the world. The economies of Central Asian countries, on the other hand, have been dependent on remittances from Russia. Before Russia's invasion of Ukraine in 2022, one of the world's busiest migration routes ran between Central Asia and Russia's big cities. The article asks what kinds of practices of social reproduction have sustained this movement, at the same time reproducing the globally and regionally differentiated labor force. The data consists of solicited journal entries by migrant workers with Central Asian backgrounds working in St. Petersburg or Moscow. The analysis shows how accumulation of wealth is enabled by racializing, gendering and exploiting the labor of migrants. The promise of a better life associated with emigration turns into a form of post-Soviet cruel optimism.

Key words: labor, social reproduction, Central Asia, migration, international political economy

<https://doi.org/10.51810/pt.112250>